

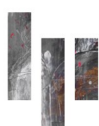
Gdynia, 25 marca 2020 roku

Niniejsze opracowanie dotyczy możliwości zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus* w związku ze zmianą stosunków gospodarczych, wywołanych przez pandemię coronavirusa COVID-19. Jest to szczególna regulacja, mająca zastosowanie tylko w wyjątkowych przypadkach, do których niewątpliwie należy obecna sytuacja.

z poważaniem

adw. Tomasz Kopoczyński

osoba do kontaktu: adw. Julian Skelnik
jskelnik@kopoczynski.pl
tel. +48 502 504 709

KOPOCZYŃSKI
adwokaci i radcowie prawni

ul. Ślaska 21
81-319 Gdynia

T +48 58 66 99 520
F +48 58 66 99 540

biuro@kopoczynski.pl
www.kopoczynski.pl

1. POJĘCIE I REGULACJA PRAWNA KLAUZULI *REBUS SIC STANTIBUS*

Klauzula *rebus sic stantibus* to pojęcie teoretyczne z zakresu prawa, które dotyczy możliwości zmiany stosunku prawnego określonego przez strony umowy, ze względu na nadzwyczajną zmianę okoliczności, stosunków gospodarczych. Dlatego w obecnych okolicznościach powinniśmy ją odnosić do umów:

1. zawartych przed ujawnieniem się COVID-19,
2. raczej długoterminowych,
3. niemożliwych lub nadmiernie trudnych do spełnienia w obecnych warunkach.

Najbliższa klauzuli regulacja kodeksowa, zawarta jest w art. 357¹ Kodeksu cywilnego:

"Jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażącą stratą, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, oznaczyć sposób wykonania zobowiązania, wysokość świadczenia lub nawet orzec o rozwiązaniu umowy. Rozwiązując umowę sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron, kierując się zasadami określonymi w zdaniu poprzedzającym."

Rozpatrując ten przepis w kontekście obecnej sytuacji epidemiologicznej można wskazać, że uzasadnione jest oczekiwanie zmiany warunków umowy jeśli jej wykonanie przez jedną ze stron:

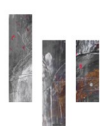
1. groziłoby rażącą stratą, lub
2. połączone byłoby z nadmiernymi trudnościami.

a. rażąca strata

Genezą wprowadzenia do klauzuli pojęcia rażącej straty było zjawisko inflacji, która mocno oddziaływała na polską gospodarkę na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Dlatego najczęściej związana była z zapłatą.

Obecnie można ją jednak czytać szerzej. Dlatego przez rażącą stratę należy rozumieć taką zmianę stosunków gospodarczych, przez którą znacząco wzrósł koszt świadczenia. Przykładowo w związku z koniecznością zapewnienia pracownikom dodatkowych środków ochrony lub zapłaty za przestój związany z kwarantanną.

Przy czym dla zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus* wystarczająca jest sama groźba zaistnienia rażącej straty. Celem omawianej regulacji jest uniknięcie powstania straty, dlatego też nie musi ona faktycznie wystąpić. Jednak strona żądająca zmiany umowy za względu na grożącą jej stratę, powinna umieć ją dobrze uprawdopodobnić.

W tym kontekście nie wolno zapominać, że grożąca strata powinna być rażąca. Nie będzie więc skuteczne powoływanie się np. na niewielki spadek marży, nawet jeśli będzie on wywołany nadzwyczajną zmianą stosunków gospodarczych.

b. nadmierne trudności w spełnieniu świadczenia

Zmiana stosunków gospodarczych może prowadzić także do nadmiernej trudności w spełnieniu świadczenia lub nawet całkowitej niemożności spełnienia świadczenia. Może to być związane z obiektywnymi okolicznościami, takimi jak zamknięcie granic, obowiązek odbywania długotrwałej kwarantanny, czy zamknięcie sklepów wielkopowierzchniowych. Przykładem mogą być obostrzenia wprowadzone rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 24 marca 2020 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii. Na jego podstawie ograniczono powszechną swobodę przemieszczania, ograniczając ją wykonywania pracy, zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, wolontariatu w walce z wirusem COVID-19 oraz uczestnictwa w obrzędach religijnych.

c. związek przyczynowo-skutkowy

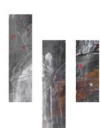
Nie można zapominać, że dla zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus* konieczne jest wykazanie związku przyczynowo-skutkowego między zmianą stosunków gospodarczych, a grożącą rażącą stratą lub nadmiernymi trudnościami w spełnieniu świadczenia. Tak więc jeśli jednej ze stron groziła będzie rażąca strata lub nadmierna trudność w spełnieniu świadczenia, ale będzie to wynikało z okoliczności które dało się przewidzieć w momencie zawarcia umowy, brak będzie podstaw do skutecznego powoływania się na nadzwyczajną zmianę stosunków gospodarczych.

d. waga wzajemnych interesów

Należy jednak pamiętać, że zmiana warunków umowy nie może brać pod uwagę wyłącznie interesu jednej ze stron. Musi uwzględniać także okoliczności leżące po stronie drugiego partnera umowy. W konsekwencji może się okazać, że nawet wystąpienie przesłanek do zastosowania klauzuli w efekcie nie doprowadzi do zmiany warunków umowy. Może się także okazać, że dalsze wykonywanie umowy będzie tak dalece niekorzystne dla obu ze stron, że dojdzie do jej rozwiązania.

2. KONSENSUALNA ZMIANA STOSUNKÓW GOSPODARCZYCH

Cytowany przepis art. 357¹ Kodeksu cywilnego mówi o sądowej zmianie stosunków umownych lub o sądowym rozwiązaniu umowy. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby strony same kierując się przesłankami właściwymi dla klauzuli *rebus sic stantibus*, zawarły aneks do pierwotnej umowy, którym regulują warunki współpracy na określony czas. Może to być czas trwania epidemii, stanu epidemicznego lub inny oznaczony przez nie okres, właściwy ze względu na łączące strony relacje.

KOPOCZYŃSKI
adwokaci i radcowie prawni

ul. Śląska 21
81-319 Gdynia

T +48 58 66 99 520
F +48 58 66 99 540

biuro@kopczynski.pl
www.kopczynski.pl

Tego typu negocjacje nie muszą się odwoływać wyłącznie do argumentów prawnych i etycznych. Można wskazać także na ekonomiczne argumenty, przemawiające za zachowaniem trwałości współpracy:

1. obsługa i dochodzenia wierzytelności stanowią koszt wierzyciela, który nie zawsze udaje się odzyskać;
2. obciążeniem mogą być także koszty podatkowe, związane z koniecznością uiszczenia zaliczki na podatek dochodowy jak i podatek od towarów i usług. Ich uiszczenie konieczne jest niezależnie od faktycznego uiszczenia zobowiązania przez dłużnika;
3. wyróżnić można także koszty związane ze zmianą kontrahenta i inne ściśle związane z rozpatrywaną umową.

Dlatego też renegocjacja umowy w związku z nadzwyczajną zmianą okoliczności może być korzystna dla obu jej stron.

3. SĄDOWA ZMIANA STOSUNKÓW GOSPODARCZYCH

Brak porozumienia między stronami umowy, przy faktycznie nadmiernej trudności w spełnieniu świadczenia lub groźbie rażącej straty w związku ze spełnieniem świadczenia, w związku z nadzwyczajną zmianą stosunków gospodarczych, wywołanych pandemią COVID-19, może prowadzić do oczekiwania sądowego rozstrzygnięcia sporu.

a. możliwe rozstrzygnięcia

Rozwiązanie takie możliwe jest na podstawie cytowanego przepisu art. 357¹ Kodeksu cywilnego. Ewentualne postępowanie powinno być zainicjowane przez tą ze stron, która doznaje w spełnieniu swojego świadczenia trudności lub obawia się rażącej straty. Sąd po rozważeniu racji stron może:

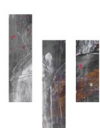
1. zmienić treść umowy w zakresie świadczenia niepieniężnego, czyli np. wydłużyć termin wykonania umowy, czy nawet zmienić sposób jej wykonania;
2. zmienić treść umowy w ten sposób, że zmieni wysokość świadczenia pieniężnego, czyli np. obniżyć czynsz, zwiększyć wynagrodzenie, rozłożyć płatność na raty lub odroczyć termin zapłaty;
3. rozwiązać łączącą stronę umowy.

b. wzajemne rozliczenia

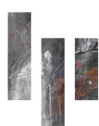
W tym ostatnim przypadku warto wnieść aby sąd dokonał wzajemnego rozliczenia stron, jeśli wcześniej przystąpiły one już do jej wykonywania. Pomorze to uniknąć kolejnych niepotrzebnych sporów między stronami.

c. moment wywarcia skutku orzeczenia

W dobie powszechnej przewlekłości w rozpoznawaniu spraw cywilnych oraz w obliczu faktycznego zawieszenia działalności sądów powszechnych od 13 marca 2020 roku do przynajmniej 30 kwietnia 2020 roku, dla uczestników obrotu gospodarczego istotne znaczenie ma, czy ewentualne orzeczenie sądu o zmianie umowy będzie wywierało skutek

wsteczny, czy dopiero od momentu wydania orzeczenia. Niestety w tej kwestii brak jest jednoznacznego stanowiska nauki prawa i decyzja w tym względzie każdorazowo będzie zależała od sądu. Trudno będzie jednak pominąć argumentację wskazującą na niespodziewany i szybki sposób rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19, który doprowadził do gwałtownej zmiany stosunków ekonomicznych i społecznych w Polsce.

KOPOCZYŃSKI
adwokaci i radcowie prawni

ul. Śląska 21
81-319 Gdynia

T +48 58 66 99 520
F +48 58 66 99 540

biuro@kopoczynski.pl
www.kopoczynski.pl